

Przedmowa

Wolumin, którzy trzymają Państwo w rękach, to wydany drukiem kolejny tom serii *Natio Polona. Fontes et Studia*, stanowiący efekt prac Zespołu do spraw inicjatyw podejmowanych z okazji jubileuszu 800-lecia Uniwersytetu Padewskiego. Zespół ten, powołany decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Zarządzenie podpisane 23 kwietnia 2018), ma wśród swoich członków osobę szczególnie zasłużoną dla przygotowań do tego ważnego wydarzenia w dziejach założonego w 1222 roku padewskiego Ateneum, jakim jest Prof. Filiberto Agostini. To właśnie temu rozpoznawalnemu w środowiskach naukowych wykładowcy Departamentu Nauk Politycznych, Prawnych i Studiów Międzynarodowych (*Dipartimento di Scienze Politiche, Giuridiche e Studi Internazionali*) Uniwersytetu Padewskiego dedykowana jest niniejsza publikacja, tak bardzo związana z miejscem jego wieloletniej pracy.

Dla potomnych, biorących do ręki tę księgię, niech będzie ona zatem przypomnieniem nie tylko ważnych dla historii uczelni dokumentów, ale również ludzi tworzących tę niezwykłą wspólnotę naukowych dążeń, myśli, idei i aspiracji, do których należy Profesor Agostini. Nie sposób bowiem opowiadać dzieje uczelni bez przypominania wszelkiego rodzaju osiągnięć osób, będących dla uniwersytetów czymś daleko bardziej istotnym od budynków, bibliotek czy też obiektów muzealnych przechowywanych w ich murach. Zapominanie ich zasług byłoby aktem wymierzonym w jeden z filarów uniwersytów, jakim jest zbiorowa oraz indywidualna pamięć. A tak jak człowiek pozbawiony pamięci nie potrafi odnaleźć drogi do domu, tak i my współcześnie, zapominając o genezie uniwersytetów, organicznie związanych z kulturą chrześcijańskiego Zachodu, o intelektualnym i精神的准备 of their preparation.

Prefazione

Il presente lavoro esce come uno dei volumi della collana editoriale *Natio Polona. Fontes et Studia*, frutto del lavoro del *team* ministeriale per le iniziative intraprese in occasione degli 800 anni dell'Università di Padova. Tale squadra, istituita con il decreto del Ministro della Scienza e dell'Istruzione Superiore polacco del 23 aprile 2018, annovera tra i suoi membri una persona di particolare merito per la preparazione di questo importante evento nella storia dell'Ateneo padovano, fondato nel 1222: il Prof. Filiberto Agostini. È a questo docente del Dipartimento di Scienze Politiche, Giuridiche e Studi Internazionali dell'Università di Padova, che si dedica la presente pubblicazione, così strettamente legata al luogo delle sue ricerche e dei suoi studi.

Per le generazioni future che prenderanno in mano questo libro, esso sia un ricordo non solo di documenti importanti per la storia dell'Università patavina, ma anche di persone che formano questa straordinaria comunità di obiettivi, pensieri, idee e aspirazioni scientifiche, cui da molti anni appartiene il Professor Agostini. È impossibile raccontare la storia delle Università senza ricordare tutte le conquiste delle persone che sono, per le Università, qualcosa di molto più concreto degli edifici, delle biblioteche o degli oggetti museali custoditi tra le loro mura. Dimenticare i loro meriti sarebbe disconoscere uno dei pilastri della cultura accademica, che è la difesa della memoria. E proprio come un uomo senza memoria non riesce a trovare la strada di casa, così oggi, dimenticando la genesi delle Università, organicamente legate alla cultura dell'Occidente cristiano, e la preparazione intellettuale e spirituale dei loro docenti, si vaga alla ricerca di idee che spesso si perdono o si deformano irrimediabilmente.

foreword

The volume, you hold in your hands, is the next publication of the series *Natio Polona. Fontes et Studia* published in print, which is a result of the work of the Team for initiatives undertaken on the occasion of the 800th anniversary of the University of Padua. This Team, established by the Minister of Science and Higher Education (Order signed on April 23, 2018), has among its members Professor Filiberto Agostini, a person of particular merit with regard to preparations for this important event in the history of the Ateneum in Padua, which was founded in 1222. This publication is strongly connected to the place of his longstanding work, and we dedicate it to him – a recognised lecturer in the Department of Political, Legal, and International Studies (*Dipartimento di Scienze Politiche, Giuridiche e Studi Internazionali*) at the University of Padua.

For future generations, encountering this book it should be a reminder not only of the documents that are important for the history of the University, but also of the people who, with their academic aspirations, thoughts, ideas, and aims, comprise this extraordinary community to which Professor Agostini belongs. For it is impossible to tell the history of universities without recalling the achievements of people of all kinds who are far more important for universities than the buildings, libraries, or museum artefacts stored within their walls. To forget their merits would be an act against one of the pillars of universities, namely the collective memory. Just as a man devoid of memory is unable to find his way home, so we today, by forgetting the genesis of universities which are organically linked to the culture of the Christian West and the intellectual and spiritual preparation of their lecturers, wander in search of ideas that are often irretrievably lost or deformed.

wykładowców, błądzimy w poszukiwaniu idei, często bezpowrotnie utraconych bądź zdeformowanych.

Dlatego tak znaczące były inicjatywy Profesora Agostiniego, zwłaszcza w ostatnich latach pracy na uczelni, kiedy objął stanowisko Dyrektora Centrum Historii Uniwersytetu Padewskiego (*Centro per la storia dell'Università di Padova-Csup: 2016-2020*). To jego staraniem w roku 2019 odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pn. „Uniwersytety w Europie Środkowo-Wschodniej w drugiej połowie XX wieku. Instytucje, wykładowcy i studenci przed i po 1989 roku” (*Università in Europa centro-orientale nel secondo Novecento. Istituzioni, docenti e studenti prima e dopo il 1989*). Jemu też zawdzięczamy pomysł kolejnego spotkania naukowego pod hasłem „Pomiędzy ciągłością a zmianą. Nauczanie historii współczesnej na uniwersytetach europejskich w drugiej połowie XX wieku i w nowym tysiącleciu” (*Tra continuità e cambiamento. L'insegnamento della Storia contemporanea nelle Università europee nel secondo Novecento e nel nuovo millennio*), które choć formalnie nie mogło się odbyć z powodu panującej pandemii, zaowocowało przygotowanymi na to sympozjum prezentacjami oraz artykułami międzynarodowego grona badaczy. W roli członka wspomnianego wyżej Zespołu działającego przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego Prof. Agostini jest od samego początku zaangażowany we wszystkie prace prowadzone przez polskich naukowców.

Spośród wielu jego cennych inicjatyw konieczne jest wskazanie na jeszcze jedną, ponieważ będzie ona towarzyszyła padewskiej uczelni przez długie lata i przyniesie z całą pewnością wiele pozytku społeczności uniwersyteckiej na całym świecie. Chodzi o impuls do założenia nowoczesnego półrocznika, spełniającego współczesne wymogi akademickie stawiane czasopismom, pod tytułem „Quaderni di storia delle università”. Pomysł ten nie tylko otwiera drogę do publikacji także młodym badaczom, ale przede wszystkim czyni z jednego z najstarszych uniwersytetów

Proprio per questo motivo le iniziative del Professor Agostini sono state così significative, soprattutto quelle intraprese negli ultimi anni di attività universitaria, quando ha assunto l’incarico di direttore del Centro per la storia dell’Università di Padova-Csup (2016-2020). È grazie al suo impegno che nel 2019 si è tenuto il convegno scientifico internazionale “Università in Europa centro-orientale nel secondo Novecento. Istituzioni, docenti e studenti prima e dopo il 1989”. A lui si deve anche l’idea di un altro convegno scientifico – “Tra continuità e cambiamento. L’insegnamento della Storia contemporanea nelle Università europee nel secondo Novecento e nel nuovo millennio” che, sebbene concretamente non si sia potuto svolgere a causa della pandemia dilagante, ha incoraggiato numerosi studiosi polacchi, preparati appositamente per questo simposio. In qualità di membro del suddetto *team*, operante presso il Ministero della Scienza e dell’Istruzione Superiore polacco, il Prof. Agostini è stato coinvolto sin dall’inizio in tutte le attività svolte dal gruppo di studiosi polacchi.

Tra le sue tante iniziative di pregio, è necessario segnalarne ancora un’altra, perché accompagnerà per molti anni l’attività dell’Ateneo padovano e porterà sicuramente molti benefici alla comunità universitaria di tutto il mondo. Si tratta dell’idea di fondare una rivista semestrale che soddisfi i requisiti accademici moderni, con il seguente titolo: *Quaderni di storia delle università*. Tale idea non solo permette ai giovani ricercatori di pubblicare articoli scientifici in una sede prestigiosa, ma anche e soprattutto di organizzare presso una delle più antiche università europee un centro di riflessione sul ruolo della cultura accademica, sia nei secoli passati, sia nel momento presente. Questa iniziativa lungimirante nasce dalla ricerca storica di una vita che lo Studio ha dedicato al Veneto, al Mare Adriatico e all’Europa centro-orientale nel periodo che va dalla metà del XVI secolo alla seconda metà del XX secolo. Il lungo elenco di pubblicazioni del Prof. Agostini è una testimonianza non

This is why Professor Agostini’s initiatives were so significant, especially in the last years of his work at the university, when he became Director of the Centre for the History of the University of Padua (*Centro per la storia dell’Università di Padova-Csup: 2016-2020*). Thanks to his efforts in 2019, an international academic conference: “Universities in Central and Eastern Europe in the second half of the 20th century. Institutions, lecturers and students before and after 1989” (*Università in Europa centro-orientale nel secondo Novecento. Istituzioni, docenti e studenti prima e dopo il 1989*) took place. We also owe to him the idea for another academic meeting, under the motto “Between continuity and change. Teaching contemporary history at European universities in the second half of the 20th century and in the new millennium” (*Tra continuità e cambiamento. L’insegnamento della Storia contemporanea nelle Università europee nel secondo Novecento e nel nuovo millennio*) which – although formally impossible due to the current pandemic – has resulted in the preparation of an international collection of papers for this symposium. As a member of the above mentioned Team, acting under the auspices of the Minister of Science and Higher Education, Prof. Agostini has been involved in all the work carried out by the Polish research Team from the very beginning.

It is necessary to emphasise another of Professor Agostini’s valuable initiatives (of which there were many), because it will play a role in the life of the University for many years to come and will be of considerable benefit to the global academic community.

This is the idea of establishing a modern semi-annual magazine that meets the contemporary academic requirements for journals, entitled *Quaderni di storia delle università*. Young researchers of a certain profile are invited to submit their publications, but above all it positions one of the oldest European universities as a centre of thought for the role and place of the university, both in the past and present. This forward-looking

europejskich centrum myśli o roli i miejscu uniwersytetu tak w przeszłości, jak i obecnie. Ta dalekowzroczna idea wyrasta z prowadzonych przez całe życie badań historycznych Uczonego, które ukierunkowane były na obszar Wenecji Euganejskiej i Adriatyku w przedziale czasowym przypadającym na okres od połowy XVI stulecia do drugiej połowy XX wieku. Długa lista publikacji Prof. Agostiniego nie tylko jest świadectwem jego zainteresowań naukowych, oscylujących wokół tematyki kościelnej, administracyjnej i polityczno-społecznej, ale przede wszystkim dowodzi potrzeby prowadzenia studiów nie w odosobnieniu, ale w zespołach gromadzących badaczy z różnych dziedzin i przede wszystkim reprezentujących różne ośrodki akademickie w Europie i na świecie.

Pisanie wstępu do niniejszego tomu ma niezwykły kontekst. Są nim przede wszystkim ograniczenia wynikające z restrykcji wprowadzonych w sytuacji zagrożenia epidemiologicznego, ale także – jeszcze chyba nie dość jasno dostrzegalna, lecz nieuchronna – kolejna debata nad sensem humanistyki, w tym nad sensem prowadzenia badań historycznych i literackich. Obecne zmagańia z epidemią, dotykającą nas wszystkich, z pewnością zmienią znany nam obraz świata oraz wpłyną na nasze zachowania i postawy. Już teraz widać, że wyostrzą też toczącą się od lat dyskusję na temat sensu studiowania przedmiotów humanistycznych. W sytuacji kryzysu, z jakim mamy do czynienia, uwaga naukowców skierowana jest zdecydowanie na nauki ścisłe i medycynę, w których poszukuje się wyeliminowania trapiących człowieka ograniczeń. Uściślając to zauważenie podkreślmy, że chodzi tu głównie o problemy związane z podtrzymaniem przy życiu ludzkiego ciała. Tym samym przyszło nam wypełniać nasze życiowe powołanie w czasach, w których epidemia stanowi nie tylko swoisty sprawdzian dla kondycji ekonomicznej, gospodarczej i organizacyjnej państw oraz struktur, stanowiących podstawę naszego funkcjonowania. Ale również weryfikuje to,

w jaki sposób postrzegamy dzisiaj człowieka, a konkretnie nas samych.

Refleksje na ten temat mogłyby być, i zapewne wkrótce będą, przedmiotem całego szeregu studiów prowadzonych w gremiach uniwersyteckich, stanowiących pożądany kontekst takich dyskusji. Możemy jednak już dzisiaj powiedzieć, że sfera duchowa człowieka, świat idei i w końcu doświadczenie religijne zdają się schodzić na dalszy plan wobec narzucającego się postulatu zachowania życia za wszelką cenę. Symboliczną miarą naszych czasów jest dziś tabela prezentująca liczbę zgonów, zakażonych i ozdrowieńców. Zupełnie uprawnione jest zatem pytanie: po co uprawiać badania nad historią uniwersytetów czy literaturą, skoro nie są one w stanie nic zmienić w perspektywie ochrony człowieka przed pandemią? Naszym zdaniem, już w samym tym pytaniu po części tkwi odpowiedź. Jeśli bowiem traktujemy badania nad przeszłością, a więc w dużej mierze tekstami, jako sposób dochodzenia do prawdy, powyższe pytanie zabrzmi inaczej w różnych językach. Nawet jeśli te różnice są niewielkie, to jednak występują i stanowią dowód na to, że nawet najdoskonalsza definicja nigdy nie odda prawdy o konkretnym zjawisku oraz wywołanych przezeń emocjach.

Dlatego tak cenne w przygotowaniach do obchodów 800-lecia Uniwersytetu Padewskiego, które przypadają na rok 2022, jest zarówno badanie okresu w przeszłości, kiedy Ateneum to było kuźnią europejskich elit, przynależnych do różnych kultur i języków, jak również pogłębiona refleksja nad ideą i misją uniwersytetu w przyszłości. Wspomniane już inicjatywy Prof. Agostiniego, wpisujące się w długą listę wszechstronnych działań padewskiej wspólnoty studentów i ich mistrzów, bardzo dobrze służą osiągnięciu formułowanego w ten sposób celu. Tym samym Uniwersytet w Padwie zaznacza bardzo mocno, że aspiruje do roli ośrodka nadającego ton i dynamikę interesującej świat naukowy dyskusji. Warto zauważyc, że do debaty nad wspomnianymi tu problemami zapraszane są ośrodki akade-

che mostra il numero di deceduti, dei positivi e guariti è una misura simbolica dei nostri tempi. La domanda, quindi, è del tutto legittima: perché fare ricerche sulla storia delle università o della letteratura, se tali studi non sono in grado di cambiare nulla nell'ottica di proteggere l'uomo dalla pandemia? A nostro avviso, la risposta è insita proprio nella stessa domanda. Infatti, se trattiamo la ricerca del passato remoto e prossimo – e quindi in larga misura lo studio dei testi come metodo e criterio per raggiungere la verità – la domanda che abbiamo appena posto avrà un altro significato nelle varie lingue del mondo: infatti la stessa realtà concepita in lingue “diverse” – utilizzando codici specifici profondamente radicati nella storia e nella cultura – è semplicemente “diversa”. Anche se queste differenze sono lievi, esistono e dimostrano che la definizione più perfetta non dirà mai la verità su un fenomeno specifico e sulle emozioni che evoca.

Pertanto, nei preparativi per la celebrazione dell’800° anniversario dell’Università di Padova, che avverrà nel 2022, risulta essere molto prezioso lo studio del passato – in cui l’Ateneo era una fucina di élites europee appartenenti a molteplici culture – come pure sono importanti le idee e le azioni rivolte al futuro. Le già citate iniziative del Prof. Agostini, che fanno parte del lungo elenco di attività trasversali della comunità padovana degli studenti e dei loro maestri, contribuiscono egregiamente al raggiungimento dell’obiettivo così formulato. In tal modo l’Ateneo sottolinea con forza l’aspirazione ad essere Centro accademico, che alimenta le dinamiche di una discussione interessante per il mondo scientifico. Vale la pena notare che al dibattito sui temi qui menzionati sono invitate istituzioni accademiche di tutto il mondo, tra cui l’Università di Opole, fondata solo nel 1994 (co-editrice di questo volume), suscitando l’interesse dei rappresentanti delle più antiche istituzioni accademiche. Il simposio padovano, già menzionato, organizzato dal collega Agostini, ha dimostrato che nell’analisi dello

say today that the spiritual sphere of man, the world of ideas, and, finally, religious experience seem to be of secondary importance in the overwhelming demand to preserve life at all costs. A symbolic measure of our times today is a table showing the number of deaths, the infected, and the healed. The following question therefore seems entirely legitimate: why carry out research into the history of universities or literature when they are unable to make any difference in terms of protecting our society from the pandemic? In my opinion, the answer lies in the very question just asked. For if we treat research of the past, and thus largely of texts, as a way of getting to the truth, the question raised above will sound different in various languages. Even if these variations are small, they do exist and prove that even the most perfect definition will never convey the truth about a particular phenomenon and the emotions it evokes.

That is why it is so valuable in the preparations for the 800th anniversary of the University of Padua, which falls in 2022, to explore both the period in the past when Atheneum was the forge of the European elite, belonging to different cultures and languages, and to reflect in depth on the idea and mission of the university in the future. Professor Agostini’s initiatives, which are part of a comprehensive list of activities performed by the community of students and their tutors in Padua, serve to effectively achieve the objective thus formulated. In this way, the University of Padua is strongly emphasising that it aspires to the role of a centre that sets the tone and dynamics of an interesting academic discussion. It is worth noting that academic centres from all over the world are invited to debate the problems mentioned here – including the University of Opole, co-publisher of this volume, established only in 1994 – focusing on the interest of representatives of the oldest scientific institutions. The above mentioned Paduan symposium, organised by Prof. Agostini, has shown that the analysis of the development

mickie z całego świata, w tym także powstały niedawno, bo w 1994 roku Uniwersytet Opolski (współwydawca niniejszego tomu), skupiając na sobie zainteresowanie przedstawicieli najstarszych instytucji naukowych o tym charakterze. Przywołane wyżej, zorganizowane przez Prof. Agostiniego padewskie sympozjum pokazało, że w analizie rozwoju młodych uniwersytetów poszukuje się dzisiaj odpowiedzi na pytania o sens istnienia uniwersytetów jako takich w przyszłości. W śledzeniu dynamiki ich ewolucji pragnie się odzyskać nadzieję na odkrycie kierunków reform, które są konieczne i nieuchronne.

Ten fakt powinien nam uświadomić, jak ważna jest pełniona przez nie rola i z jaką uwagą śledzi się dzisiaj ich poczynania. Wprowadzane reformy są bowiem swoistym testem tego, jak bardzo wszyscy związani jesteśmy z ideą, której powinniśmy czuć się reprezentantami. Ideą emanującą także z przypomnianego w niniejszym tomie, najstarszego znanego odpisu statutów uniwersytetu prawników w Padwie w opracowaniu Prof. Krzysztofa Stopki z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Ostatecznie idea uniwersytetu może okazać się dla nas sprawdzianem uczciwości w odpowiedzi na pytanie, czy poszukujemy prawdy jako wolni ludzie.

Mirosław Lenart

sviluppo delle giovani università si cercano oggi risposte a domande sul senso dell'esistenza degli Atenei stessi. Seguendo le dinamiche della loro evoluzione, si vuole ritrovare la speranza di scoprire le direzioni delle riforme, necessarie e inevitabili.

Questo fatto dovrebbe far riflettere tutti noi sul ruolo delle università e sul loro destino futuro. È una sorta di prova di quanto siamo tutti legati all'idea che dovremmo sentire di rappresentare. È l'idea contenuta anche nella più antica copia conosciuta degli statuti dell'Università dei giuristi di Padova, riportata in questo volume con una introduzione scritta dal prof. Krzysztof Stopka della Università Jagellonica di Cracovia. Una prova di onestà nel rispondere alla domanda se ci comportiamo come persone libere in cerca della verità.

Mirosław Lenart

of young universities today seeks answers to questions about the sense of the existence of universities as such in the future. In tracing the dynamics of their evolution, one wants to regain hope in the direction that necessary and inevitable reforms are taking.

This fact should make us aware of the importance of contemporary universities and the attention paid to their activities today. It is a kind of test of how we are all connected to the idea that we all represent. The idea is also contained in the oldest known copy of the statutes of the University of Jurists in Padua, as recalled in this volume, in a study by Professor Krzysztof Stopka from the Jagiellonian University in Crakow. Finally, this is a test of honesty in response to the question of whether we act like free people in our search for the truth.

Mirosław Lenart